

ЗАВДАННЯ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ПРИМОРСЬКИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Харічков С.К., д.е.н., проф., заступник директора з наукової роботи
*Інституту проблем ринку та економіко-екологічних
досліджень НАН України (м. Одеса, Україна)*

Головною метою сталого розвитку України є забезпечення високої якості життя та здоров'я людей, їх екологічної та соціальної захищеності за рахунок збалансованого, соціально-економічного та екологічного розвитку, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни з урахуванням можливостей у задоволенні відповідних потреб у природних ресурсах майбутніх поколінь. Досягнення цієї мети відповідає історичним, культурним і світоглядним цінностям народу України, в традиціях якого завжди було гуманне ставлення до людини, землі, води, рослинного і тваринного світу, природи загалом.

Сталий розвиток України має розглядатися як процес постійного перетворення (трансформації) якісних та кількісних характеристик суспільних відносин в державі як національній соціо-еколого-економічній системі з дотриманням її рівноважності, збалансованості, гармонійності, стабільності, конкурентоспроможності, інноваційності та безпеки, спрямований на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та навколишнім природним середовищем, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь нації.

Стратегічна спрямованість переходу України до сталого розвитку полягає в трансформації державної політики у напрямі забезпечення гармонізації економічної, екологічної та соціальної складової шляхом розробки та впровадження заходів сталого розвитку, які забезпечать високу ефективність прийняття рішень для досягнення цілей такого розвитку як сьогодні так і в довгостроковій перспективі, концентрацію та координацію зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, сторін соціального діалогу.

Одним з найактуальніших аспектів розбудови національної моделі сталого розвитку України є регіональна політика сталого розвитку.

Узагальнення світового досвіду та його імплементація на терени України дає підстави визначити такі першочергові завдання формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку:

- розроблення та впровадження регіональної політики, яка забезпечуватиме гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів, регулярний моніторинг її виконання, а також узгоджуватиметься зі стратегією збалансованого розвитку України;

- розроблення та реалізація узгоджених регіональних програм збалансованого розвитку на основі комплексного міжрегіонального використання природно-ресурсної бази країни;

- оптимізація співвідношення рівнів розвитку регіонів на основі врахування природних, природно-ресурсних, історичних, соціокультурних чинників розвитку кожного з них;

- класифікація регіонів України за рівнем техногенного навантаження та поліпшення екологічної ситуації у найпроблемніших регіонах;

- зміцнення горизонтальних зв'язків між регіонами шляхом виконання спільних соціально-економічних і екологічних програм та проведення міжрегіональних природоохоронних заходів.

Саме в цьому контексті в межах нашої доповіді ми акцентуємо увагу (на прикладі ресурсно-екологічних реалій) на завданнях наукового забезпечення розв'язання економіко-екологічних проблем розвитку приморських регіонів України (див. таблицю).

Таблиця 1

Завдання наукового забезпечення розв'язання економіко-екологічних проблем розвитку приморських регіонів України

Найменування проблемного питання (локального нерозв'язаного)	Анотація проблемних питань	Завдання наукового забезпечення
1	2	3
1. Залучення та використання потенціалу нетрадиційних енергоресурсів для розвитку економіки приморських регіонів України, зокрема по напрямках: - видобуток сланцевого газу; - розвиток тепло насосної енергетики; - використання біоенергетичної сировинної бази; - використання енергоресурсу сонця та вітру	Наявність сприятливих природно-географічних та кліматичних умов в регіонах, необхідність диверсифікації джерел енергопостачання, залучення до паливно-енергетичного балансу відновлювальних енергоресурсів, зниження залежності від імпорту газу, підвищення рівня енергобезпеки регіонів, зниження антропогенного впливу на довкілля	Соціо-еколого-економічні експертні прогностичні оцінки обсягів вироблення енергії в контексті альтернатив розвитку, оцінка ризиків та наслідків для навколишнього середовища, розроблення механізмів стимулювання впровадження
2. Використання потенціалу мінеральних ресурсів півдня України та шельфової зони Чорного та Азовського морів, зокрема по напрямках: – заміщення газу вугіллям; – розробка нафтових, газових та газоконденсатних родовищ;	Наявність неосвоенного потенціалу ресурсів, сприятливих природно-географічних та кліматичних умов в регіонах, необхідність диверсифікації джерел енергопостачання, підвищення енергобезпеки регіонів та держави,	Прогностичні оцінки очікуваних ефектів, ризиків та загроз соціального, економічного та екологічного змісту, механізми управління мінерально-сировинною базою та стимулювання використання ресурсів вітчизняного видобутку в

<p>освоєння мінерально-сировинної бази регіонального та локального рівнів (піски, гравій, глини та ін.); диверсифікація джерел водних ресурсів</p>	<p>наращування обсягів видобутку традиційних та нетрадиційних мінерально-сировинних ресурсів власного походження, розвитку ефективної конкурентоспроможної (порівняно з імпортом) мінерально-сировинної бази, створення додаткових робочих місць, зменшення залежності від імпорту окремих видів енергоресурсів</p>	<p>енергетичному секторі, будівництві, житлово-комунальному комплексі, збалансованому наращуванні власної мінерально-сировинної бази в інтересах економічного розвитку регіону та держави, механізми стимулювання впровадження</p>
--	---	--

<p>3. Розвиток агропромислового комплексу на основі використання ресурсного та агрокліматичного потенціалу приморських регіонів України, зокрема по напрямках: – розвиток органічного виробництва; – нарощування обсягів виробництва екологічно чистих сировини та харчових продуктів; – відродження регіонального рибогосподарського комплексу; – використання нерибних ресурсів Азовського та Чорного морів; – розвиток аквакультури; – поліпшення гідрологічних умов сільськогосподарського виробництва</p>	<p>Наявність сприятливих умов та накопиченого досвіду спеціалізації агропромислового виробництва в регіонах, визначення напрямків та стратегічних цілей відродження та інноваційного розвитку агропромислового сектору регіонів з метою забезпечення його конкурентоздатності на внутрішньому та зовнішньому ринках, нарощення потенціалу імпортозаміщення натуральних продуктів та продуктів їх переробки для споживання та потреба промисловості, потреба збереження екосистем моря, прибережної смуги та зон аграрної спеціалізації, можливість створення додаткових робочих місць та підтримки рівня зайнятості</p>	<p>Прогнозні оцінки та стратегічні орієнтири обґрунтування форм та видів використання та нарощування наявного потенціалу використання водних ресурсів у внутрішніх водних об'єктах регіону, внутрішніх морських водах і територіальному морі, на континентальному шельфі та відкритому морі, нарощування потенціалу інтенсифікації сільськогосподарського виробництва засобами гідромеліорації, механізми та інструментарій регулювання в агропромисловій сфері регіонів</p>
<p>4. Екологізація та забезпечення ресурсно-екологічної безпеки приморських регіонів, зокрема по напрямках: – екологізація секторів регіональної економіки (транспорт, промисловість, будівництво) та міжгалузевих комплексів (морегосподарський, агропромисловий, паливно-енергетичний, житлово-комунальний і т. ін.); – розвиток регіональної екологічної інфраструктури; – розвиток інфраструктури поводження з побутовими відходами; – запровадження системи поводження з небезпечними відходами; – екологізація об'єктів загальної інфраструктури (мости, портові термінали, гідротехнічні споруди, промислові парки і т. ін.); – рециклінг ресурсоцінних</p>	<p>Необхідність зниження екодиструктивного впливу на довкілля, збереження екологічної системи регіонів, екологічної оптимізації структури регіональної економіки, вдосконалення системи державного та регіонального управління у сфері охорони природи, регулювання використання природних ресурсів, переходу до системи інтегрального екологічного управління у сфері природокористування та розвитку природоохоронної складової в екологізації регіонів, потреба розширення вторинного ресурсокористування</p>	<p>Регіональні стратегії та регіональні програми екологізації економіки регіону, передпроектний аналіз та обґрунтування стратегічних напрямків екологізації та забезпечення ресурсно-екологічної безпеки розвитку, розробка середньострокових планів дій в сфері охорони навколишнього природного середовища, впровадження екологічної складової в стратегічні документи розвитку міст та регіонів, інструментальне забезпечення відповідних стратегічних програм та планових заходів</p>

<p>відходів</p> <p>5. Освоєння територій з особливим статусом природокористування та господарювання, зокрема по напрямках: – рекреаційно-туристичні зони та райони; – «зелений» туризм як складова диверсифікації розвитку сільської місцевості; – збереження та розвиток територій та об'єктів природно-заповідного фонду; – освоєння потенціалу природних лікувальних ресурсів прибережної групи озер та лиманів приморських регіонів України</p>	<p>Наявність природно-географічних та ресурсних умов диверсифікації рекреаційної та туристичної діяльності в регіонах, можливості регіонального природно-господарського комплексу до розвитку нетрадиційних напрямків рекреації та туризму, необхідність відродження рекреаційного та природозахисного потенціалу природно-заповідного фонду, збереження унікальних природних комплексів контактної зони «суша-море» та біологічного різноманіття, розвитку мережі природних територій і об'єктів з особливим охоронним та господарським статусом, необхідність відродження та раціонального використання потенціалу лікувальних ресурсів озер та лиманів приморських регіонів, розвитку рекреаційної та оздоровчої інфраструктури на основі використання особливих природно-кліматичних та специфічних ресурсних факторів регіону</p>	<p>Комплексна соціо-еколого-економічна експертиза, обґрунтування пріоритетів та прогностичні оцінок підвищення рівня внеску діяльності на територіях з особливим статусом в економіку регіонів, у створення діючої системи екологічно орієнтованої рекреації та туризму, розвиток заповідної справи, збереження та підтримки сприятливих екологічних умов та рівноваги у використанні рекреаційного, оздоровчо-лікувального та туристичного потенціалів регіонів, реалізації в регіонах державної політики України в галузі збалансованості природоохоронної та господарської діяльності</p>
<p>6. Забезпечення ресурсно-екологічної безпеки розвитку приморських регіонів України в транскордонному аспекті, зокрема по напрямках: – компенсаційні механізми врегулювання природокористування та забезпечення екологічної безпеки на рівні транскордонних областей; імплементація принципів «зеленої» економіки в Європейську стратегію розвитку Дунайського регіону; – проекти спільного впровадження як інструмент подолання транскордонних еколого-економічних</p>	<p>Прикордонний статус більшості територій приморських регіонів України, географічна особливість проходження кордону по водним артеріям (Дунай, Дністер) та водним акваторіям (Чорне та Азовське моря), специфічні (в більшості своїй) нерегульовані транскордонні еколого-економічні впливи господарської діяльності з одного боку кордону на протилежний, необхідність зниження транскордонного антропогенного впливу на довкілля</p>	<p>Рекомендації до владних структур України, міжнародних та міждержавних установ щодо імплементації курсу «зеленої» економіки в існуючі регламенти державної екологічної політики</p>

проблем		
7. Збереження та оптимізація використання потенціалу водних ресурсів приморських регіонів України для потреб водозабезпечення населення, аграрного сектору та промисловості, зокрема по напрямках: – використання транзитного стоку, – запровадження альтернативних джерел питної води та води для промислових потреб; – опріснення морської води; – збереження потенціалу та комплексне використання водних об'єктів, що знаходяться у кризовому стані, та відродження соціально-економічного розвитку прилежних до них територій	Дефіцит запасів та низька якість водних ресурсів у регіонах, кризовий стан водогосподарського комплексу приморських регіонів України, відсутність реальних механізмів та інструментів організаційно-економічного регулювання водокористування на регіональному рівні, необхідність впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами в регіонах, оптимізації водоспоживання, відновлення зрошувальних систем в агросекторі, запровадження альтернативних джерел та водопостачання	Інтегровані соціо-економіко-екологічні експертно-аналітичні оцінки, прогнози очікуваних результатів, ризиків та загроз, рекомендації та пропозиції до владних структур щодо підвищення рівня забезпеченості водою потреб населення та секторів економіки, збереження та відтворення потенціалу водних ресурсів на засадах інтегрованого управління водокористування, економії питної води та зменшення негативних наслідків прісноводної кризи, обґрунтування системних стратегій сталого водокористування в регіонах та підвищення рівня регіональної ресурсно-екологічної безпеки в частині водокористування

Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.) : у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 1. – С. 271-275.